

Qui in vobis non infirmatur. Quem non infirmum, sed potentem esse nec ipsi nescitis.

Sed potens est in vobis. Quanto magis in vobis carporibus sui.

Nam & si crucifixus est ex infirmitate: sed vivit ex virtute Dei. Quod crucifixus est, nostræ est infirmitatis: quod vivit, suæ virtutis.

Nam & nos infirmi sumus in illo: sed vivemus cum eo ex virtute Dei in vobis. Sive, qui nos quasi infirmos provocatis, invenietis nos vivere cum Christo in virtute Dei, cum in vos vindicare ceperimus. Sive nos in præfenti quidem infirmamur, sed in futuro cum illo, non in nostra, sed Dei virtute vivemus.

Vosmetipsos tentate, si estis in fide: ipsi vos probate. Si in fide estis & in nobis vos cognoscite: date sententiam in peccante, & videte si non statim cum vestro verbo vindicta procedat.

An non cognoscitis vosmetipsos: quia Christus Jesus in vobis est? Nisi forte reprobi estis. Dei virtus, si tamen vos minime reprobavit.

Spero autem quod cognoscitis: quia nos non sumus reprobi. Spero vos sensuros quomodo nos converteremur.

Oramus autem Deum, ut nihil mali faciatis: non ut nos probati pareamus, sed ut vos quod bonum est faciatis. Nos autem ut reprobi sumus. Si enim mali aliquid feceritis, nos vindicando parebimus probati: sed malimus nos reprobos videri, tantum ut vos quod bonum est faciatis.

Non possumus enim aliquid adversus veritatem: sed pro veritate. Innocentiæ enim nostræ sententia obesse non poterit, nisi ei qui pro certo peccaverit.

Explicit Commentarius in secundam Epistolam ad Corinthios.

COMMENTARIUM IN EPISTOLAM AD GALATAS.

Caput I.

PAULUS. Apostolus non ab hominibus, neque per hominem. Sicut sacrarum scripturarum testatur autoritas: neminem venire ad patrem nisi per Filium & Spiritum sanctum. Item neminem venire ad filium, nisi quem vocaverit Pater & Spiritus sanctus: ita & hoc loco manifestè ostenditur Paulum Apostolum in Evangelii prædicationem, per Jesum Christum & Deum Patrem vocatum esse à sancto Spiritu: quemadmodum liber Apostolorum actuum docet, dicens: Ministrantibus autem illis Domino, & jejunantibus, dixit Spiritus sanctus: Segregate mihi Barnabam, & Saulum in opus ad quod assumpti eos. Item & infra in eodem loco: Et ipsi quidem missi à Spiritu sancto abierunt Seleuciam. Quod autem hic Jesum Christum primo loco ponit, & ita deum patrem, & alibi indifferenter Deum Patrem anteponeat, frequenter etiam Spiritum sanctum: hoc ostendit, quoniam in Patre & Filio & Spiritu sancto, non ordo, non major aut minor, sed una est gloria, eademque substantia. Quod verò dicit, neque per hominem, sed per Jesum Christum: hic personam deitatis ostendit. Quod autem ait: qui suscitavit eum à mortuis: assumpti hominis significat incarnationem. Aliter: Non humana præsumptione, ut illi dicunt: neque per Apostolos alios, ut Aaron per Moysen: sed per ipsum Dominum, ut Moyses & omnes Apostoli vel Prophetæ: sed plerique ab hominibus ordinantur, cum indignè favore populi patientiam Domini contempnentem, divino sacerdotio contra meritum ordinantur.

Sed per Jesum Christum. Qui Petrum & ceteros Apostolos in ministerium apostolatus elegit.

Et Deum Patrem. Ostendit unam esse patris & filii operationem.

Qui suscitavit eum à mortuis. Secundum quod mori po-

Gaudemus enim quoniam nos infirmi sumus, vos autem potentes estis. Gaudemus si non sit necesse ut nostra virtus appareat, sicut Petri apparuit in Sapphira & Anania.

Hoc & oramus vestram consummationem. Ut vos perfecti sitis atque potentes.

Ideo enim hæc absens scribo, ut non præfens durius agam, secundum potestatem quam Dominus dedit mihi. Si non correxeritis vos, durius adhuc acturus sum quam scribendo denuncio.

In edificationem. Ut & vos de cætero emendatis: & alii peccare formident.

Et non in destructionem. Ad quam sibi pseudoapostoli potestatem usurpant.

De cætero fratres gaudete, perfecti estote, exhortamini. Notandum quod toti Ecclesie scribens, dicit eos omnes debere esse perfectos: & quod laicos jubet se invicem exhortari.

Id ipsum sapite. Pacem habete: & Deus pacis, & dilectionis erit vobiscum. Alioquin author dissensionis & odii, contrarius erit vobis: & vos cum illo permanebitis in æternum: si ille hic vobiscum manserit semper.

Salutate invicem in osculo sancto. Salutant vos omnes sancti. Non honorati, aut divites.

Gratia Domini nostri Jesu Christi, & charitas Dei, & communicatio sancti Spiritus. Contra Arianos, qui ideo patrem majorem esse contendunt: quia plerumque primus nominatur in ordine.

Sit cum omnibus vobis. Amen. Non aliquantis: sive quod omnes in his donis velit esse perfectos.

tuit, secundum carnem scilicet.

Et qui mecum sunt omnes fratres, Ecclesie Galatia. Ne solus indignè ferre putaretur, suam conculcari doctrinam, Apostolus objurgaturus Galatas propter conversationem suam, non tantum ex sua persona scribit ad eos, sed ex omnium fratrum, qui in consorcio secum erant: quos in Epistola ad Corinthios Apostolos vocat, dicens: Sive fratres nostri Apostoli, Ecclesiam glorie Christi.

Gratia vobis. Qua sola estis fide salvati.

Et pax à Deo patre nostro, & Domino Jesu Christo. Qua remissis delictis omnibus, reconciliati fuerant Deo.

Qui dedit semetipsum pro peccatis nostris. Ostendit beneficia Christi, quibus existerant ingrati, in lege quæ peccatoribus data est, vivere cupientibus, cum illis omnia essent peccata dimissa.

Ut eriperet nos de presenti sæculo nequam. Non quod sæculum nequam sit, sed quod mala sint quæ aguntur in sæculo: sicut & Dominus in Evangelio dicit: Sufficit diei malitia sua. Non quia dies mala sit, sed propter illa, quæ in ejus tempore aguntur, vel bona vel mala dicitur. Item mala sæculi opera dicuntur, quæ committuntur in ipso.

Secundum voluntatem Dei, & Patris nostri. Non secundum merita nostra.

Cui est gloria in sæcula seculorum. Amen. Infinitis beneficiis, infinita gloria debetur.

Miror quod sic tam cito transferemini ab eo qui vos vocavit in gratiam Christi, in aliud Evangelium: quod non est aliud. Manifestatis beneficiis, mirari se dicit quod ab illo potuerint separari.

Nisi sunt aliqui qui vos conturbant. Nam Evangelium verum aliud esse non potest, nisi Christi.

Et volunt convertere Evangelium Christi. Dum lex ad Evangelium profecerit: illi perverso ordine Evangelium ad legem provocare nituntur.

Sed licet nos, aut angelus de celo evangelizet vobis præterquam quod evangelizavimus vobis. Breviter omni voluit præjudicare personæ, quando nec Apostolus contra id quod primum prædicaverat, nec vocem de celo loquentis angeli permisit audire. Facit autem sententia contra omnes hæreticos, qui traditiones apostolicas mutare conantur.

Anathema sit. Hoc est, abominabilis vobis sit.

Sicut prædicimus, & nunc iterum dico: Si quis vobis evangelizaverit præter id quod accepistis, anathema sit. Repetitum fortius commendatur.

Modo enim hominibus suadeo, an Deo? Nunquid propter homines vobis suadeo, sicut propter Judæorum traditiones antè faciebam? Ostendere vult odia hominum se non timere, liberè defendere veritatem.

An quæro hominibus placere? Ubicumque sine additamento aliqui homines nominantur, in malam partem accipitur in scripturis. Ut est illud: Omnis homo mendax. Et: Quem dicunt homines esse? Et: Nonne homines estis? Et: Secundum hominem ambulatis. Igitur quicumque talibus placere voluerit: necesse est ut eorum faciat voluntatem, sancti autem Deo tantum, & Deum amantibus placent: qui plus quam homines esse meruerunt.

Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem. Nam ideo me oderunt: quia servus sum Christi.

Natum enim vobis facio, fratres, Evangelium quod evangelizatum est à me. Vult purgare usurpationis, & humane traditionis infamiam.

Quia non est secundum hominem. Neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per revelationem Jesu Christi. Neque à me confixi, neque ab alio homine accepi, neque à quoquam didici, quod gentes sola fide salvarentur.

Audistis enim conversationem meam aliquando in Judaismo. Nec vos credo latere quod dico. Ostendere vult quam firmiter tenuerit Judaismo: & quam fideliter pro traditionibus patrum expugnavit Ecclesiam: ut intelligamus eum non potuisse inde humano consilio, nisi revelatione separari divina.

Quoniam supra modum persequer bar Ecclesiam Dei, & expugnabam illam: & proficiebam in Judaismo supra multos coetaneos meos in genere meo, abundantius emulatores existens patrum meorum traditionum. Non supra omnes ne jactabundus putaretur.

Cum autem placuisset ei qui me segregavit ex utero matris meæ. Hic præscientiam Dei, ad dilectionem Apostoli antequam nasceretur, ostendit. Item qui me in præsentia ab utero segregavit: quando voluit, fecit quod sciebat esse futurum.

Et vocavit per gratiam suam. Non meritis meis.

Ut revelaret filium suum in me, ut evangelizarem illum in gentibus. Ut filium suum per me gentibus revelaret.

Continuo non acquievi carni & sanguini. Hoc dicit: quoniam secundum mysterium revelationis, commissam sibi prædicationem Evangelii exercuerit, neque tunc carnis, & sanguinis vocem audivi, sed Dei.

Neque veni jerosolimam ad antecessores meos Apostolos, sed abii in Arabiam: & iterum reversus sum Damascum. Non quod mihi necesse fuit, ut ab illis aliquid docerem: sed de Damasco in Arabiam protinus ibam, ut docerem quod mihi à Deo revelatum fuerat.

Deinde post annos tres. Ostendit se non indignis doceri, qui tribus jam annis aliis prædicarat.

Veni jerosolimam. Quando se discipulis jungere attentabat.

Videte Petrum. Et susceperunt se ab illo in charitate demonstrat: & in tam brevi tempore nihil dicere potuisset.

Et mansi apud eum diebus quindecim. Videndi gratia non discendi.

Alium autem Apostolorum vidi neminem. Ne vel ab illis didicisse videretur.

Nisi Jacobum fratrem Domini. Quæ autem scribo vobis, ecce coram Deo: quia non mentior. Quatuor modis fratres appellari, quis dubitat? Primo, naturæ: secundo, cognatione: tertio, gente: quarto, affectu. Unde Jacobus secundum cognationem frater Domini dicitur: quoniam de Maria Cleopha, sorore matris Domini, natus esse monstratur.

Deinde veni in partes Syria & Cilicia. Eram autem ignotus facie Ecclesie Judææ. Notandum quia per triennium

Ecclesie Judææ erat ignotus.

Quæ erant in Christo. Tantum autem auditum habebant: quoniam qui persequeretur nos aliquando, nunc evangelizat fidem quam aliquando expugnabat. Scorsum qui ex Judæis erant, Ecclesie habebantur: nec his qui erant ex gentibus, miscebantur.

Et in me clarificabant Deum. De re difficili, maxima nascitur admiratio: & laudabatur Deus qui hoc solus possit efficere. De falsis fratribus, & de Petro in circumfisione: Paulo verò in gentibus ordinatis.

Caput I I.

DEINDE post annos quatuordecim. Quando de operibus legis quaestio movebatur.

Iterum ascendit jerosolimam cum Barnaba, assumpto & Tito. Non voluntate mea, sed imperii divini necessitate.

Ascendit autem secundum revelationem. Hoc ait Apostolus: Cum venirem, inquit, Jerosolimam, secundum revelationem Dei: congregationi fratrum per edificationem meam reddidi rationem, scorsum & Apostolis: non ut ab illis aliquo instruerer, quippe qui plenam fueram gratiam consecutus: sed ut manifestarem eis recto ordine, me Christi Evangelium prædicare.

Et contuli cum illis Evangelium quod prædico in gentibus. Non didici, sed contuli Evangelium, per quod gentes sola fide salvantur.

Scorsum autem his qui videbantur aliquid esse. Ne illos discipuli de Evangelio dubitare putarent.

Ne forte in vacuum currerem, aut cucurrissem. Hoc non est dubitantis, sed potius confirmantis.

Sed neque Titus qui mecum erat, cum esset gentilis, compulsus est circumcidi. In vacuum cucurrit.

Sed propter subintroductos falsos fratres. Reddit causas cur circumcidit Titum: non quia illi circumcisio prodesse, sed ut scandalum imminens vitaretur.

Qui subintroierunt explorare libertatem nostram quam habemus in Christo Jesu: ut nos in servitutem redigerent. Qua absoluti sumus à jugo legis.

Quibus neque ad horam cessimus subjectioni, ut veritas Evangelii permaneat apud vos. Ut periculum vitaremus: & essent in nobis qui veritatem Evangelii confirmarent.

Ab his autem qui videbantur esse aliquid. Hic eos significat, qui Galatas Judaizare compulerant: qui aliquando insignes inter discipulos Apostolorum fuerant: qui quæ præfenti tempore à fide Christiana, ad observationem Judaicam convertebant.

Quales aliquando fuerint, nihil mea interest. Deus enim personam hominis non accipit. Non mihi cura est, quia cum Domino ambulaverunt: quia nec tempus præjudicat fidei, nec persona labori.

Mihi autem qui videbantur esse aliquid, nihil contulerunt: sed e contra cum vidissent quod creditum est mihi Evangelium præputii. Ut prædicem in gentibus, sicut illi Judæis.

Sicut & Petro circumfisionis. Qui enim operatus est Petro in Apostolatum circumfisionis, operatus est & mihi inter gentes. Et cum cognovissent gratiam quæ data est mihi. In nullo sum illo inferior: quia ab uno Deo sumus in ministerio ordinati.

Jacobus, & Cephas & Joannes, qui videbantur columna esse. Super quas erat Ecclesia confirmata.

Dexteras dederunt. Ita nos docere debere.

Mihi & Barnabæ, societatis: ut nos in gentes, ipsi autem in circumfisionem. Ambo enim missi erant simul, ut gentibus prædicarent.

Tantum ut pauperum memores essemus. Qui omnia sua distribuentes, ad Apostolorum pedes pretia deponerent: Vel quorum bona fuerant à Judæis invala: sicut legimus ad Hebræos.

Quod etiam sollicitus fui hoc ipsum facere. Hoc est, quod in omni penè scribit Epistola.

Cum autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti: quia reprehensibilis erat. Galatarum infirmitas compellit eum narrare: quod nec ipsi Apostolorum principi Petro pepercit, veritatem Evangelii non liberè defendenti: sicut etiam ad profectum Corinthiorum manifestat, visionem quam annis quatuordecim celaverat. Hoc autem totum ait, ut ostendat